

Borba i otpor stanovništva u okupiranim gradovima Alžira (1954—1962)

O alžirskom nacionalnooslobodilačkom ratu (1954—1962) objavljeno je obilje građe. Međutim, o karakteristikama borbe i otpora alžirskog gradskog stanovništva u okupiranim urbanim sredinama do sada nema posebne studije.

U literaturi se mogu naći fragmenti iz kojih je vidljiv veliki doprinos stanovništva okupiranih urbanih sredina u svim etapama rata, posebno u završnoj. Ovo se odnosi i na druge nacionalnooslobodilačke ratove, posebno na vijetnamski. Očigledno, otpor gradskog stanovništva je organizovaniji, svestraniji i fleksibilniji u nacionalnooslobodilačkim ratovima partizanskog tipa (Vijetnam, Kuba, Alžir i Angola) u odnosu na konvencionalne lokalne ratove klasičnog tipa (arapsko-izraelski ratovi, indijsko-pakistanski rat itd.). Tako, npr., stanovništvo okupiranih gradova Alžira u završnoj fazi rata (1959—1962), raznim aktivnim i pasivnim oblicima otpora vrši snažan pritisak na francusku vladu da ubrza rešenje kojim bi alžirski narod konačno dobio nezavisnost. Istina, na De Golovu promenu kolonijalne politike uticali su i drugi faktori, unutrašnji i spoljni. Demonstracijama, štrajkovima, borbenim i drugim akcijama alžirskog gradskog stanovništva tada se pridružilo, pored svetske javnosti, i stanovništvo gradova metropole.

Neke karakteristike urbanih sredina u Alžiru

U početnom periodu alžirske revolucije (Front nacionalnog oslobođenja) je imao oslonac u seljačkoj masi, koja je ukupno činila 75% stanovništva zemlje, ali se kasnije taj oslonac, manje ili više, postepeno proširio i na gradove. Seosko i gradsko stanovništvo uglavnom je grupisano u severnom delu zemlje (oko 81% na površini od svega 15% državne teritorije), gde su se i odvijali najvažniji ratni

događaji. Gradsko stanovništvo Alžira činilo je svega 12%, i to u 10 gradova sa preko 50.000 stanovnika. Grad Alžir imao je 1960. god. oko 600.000 domorodaca i 300.000 Evropljana. U kolonijalnim odnosima alžirski gradovi, kao i gradovi u drugim kolonijama, imali su posebna obeležja. Neke četvrti, odnosno kvartovi grada bili su naseljeni »nižim slojevima« stanovništva i sirotinjom, a druge domaćom i kolonijalnom buržoazijom i francuskim stanovništvom. Karakteristična je tzv. *Kazba* u kojoj je bilo nastanjeno 80.000 najsiromašnijih domorodaca. Ovo stanovništvo je živelo u vrlo teškim stambenim i higijenskim prilikama zbog velike gustine naseljenosti i dotrajalih zbijenih nekomfortnih stambenih zgrada. Međutim, evropsko stanovništvo (pretežno francuske pripadnosti)¹ bilo je naseljeno u najmodernijim kvartovima gradova. Alžirska zajednica u *Kazbi* predstavljala je snažan bastion nacionalne svesti i bila centar odakle su poticale mnogobrojne akcije vojne i političke prirode u borbi protiv francuskih kolonijalnih vlasti. Alžirski gradovi sa 50.000 do 200.000 stanovnika (npr. Oran, Constatine, Bone i dr.), imali su slične urbane karakteristike. Otpor stanovništva zavisio je, uglavnom, od aktivnosti društveno-političkih organizacija FLN.

Okupacioni sistem u Alžiru, Francuzi su decenijama usavršavali, posebno u gradovima. U ratu 1954—1962. francusko vojno i političko rukovodstvo želelo je postići sledeće:

- a) izolovati stanovništvo od kontakta i uticaja oslobodilačkog pokreta (FLN), pregrupisavanjem naroda i stvaranjem logora;
- b) zavođenjem stroge kontrole stanovništva u gradovima, onemogućiti mu bilo kakvu aktivnost protiv kolonijalnih vlasti;
- c) izvođenjem fizičkih represalija, »odmazdi«, političko-propagandnim, psihološkim, ekonomskim i drugim pritiscima nad stanovništvom, slomiti volju za otporom.

U gradovima ili u njihovoj blizini bila je koncentrisana glavna oružanih snaga, koje su inače bile brojne (od 1957—1960. god. oko 800.000 ljudi). U tim rejonima su se nalazile združene i više komande, veći deo operativnih snaga namenjenih za pokretna i

¹ U toku dugotrajne okupacije francusko rukovodstvo je intenzivno naseljavalo u Alžiru francusko stanovništvo — »kolone« koje je korišćeno u vojne i političke svrhe. Iz redova kolona su organizovane i naoružavane tzv. mobilne jedinice radi čuvanja objekta i imovine. U toku rata kolone su višestruko korišćene u borbi protiv snaga FLN. U gradovima su imali razvijenu obaveštajnu službu radi otkrivanja i praćenja organizacija FLN i bili nosioci propagandno-psihološke delatnosti.

U toku pretresa građanskih četvrti radi uništenja organizacija FLN, Francuski komandanti su preduzimali koordinirane akcije kolona i francuskih jedinica.

ofanzivna dejstva, posadne i druge pomoćne snage za obezbeđenje objekta, komande, ustanove i službe sa policijskim aparatom i jedinicama za uspostavljanje i održavanje okupacionog sistema itd.

Francuske kolonijalne snage bile su neprekidno okružene neprijateljstvom naroda i pritiskute čestim napadima naoružanih grupa, koje su ispoljavale iznenadne i raznovrsne oblike dejstava. U takvoj situaciji Francuzi su bili prisiljeni da angažuju znatne snage za odbranu gradova i baza i upotrebe ogroman aparat i materijalna sredstva (sa brojnom policijom, administracijom i posebnim jedinicama) za preduzimanje i sprovođenje mera kontrole stanovništva i uništenja naoružanih grupa i društveno-političkih organizacija u gradovima.

Osim toga, Francuzi su bili prisiljeni da preduzimaju raznovrsne mere za suzbijanje pada morala u sopstvenim i kvislinškim redovima, što je bila posledica uspešnog razvoja oružane, političke i propagandne aktivnosti oslobodilačkog pokreta.

Oko manjih gradova i gradskih četvrti u većim gradovima i važnim objektima u gradu Francuzi su postavljali žičane i minsko-eksplozivne prepreke, izgradili veliki broj bunkera i osmatračnica i drugih fortifikacijskih objekata. Postojao je samo jedan ulaz i jedan izlaz, koji su strogo kontrolisani. Lica su mogla izlaziti i ulaziti samo uz specijalnu dozvolu i za određeno vreme, uz stalno praćenje od kontrolnih postaja.

Takve mere preduzimane su radi odbrane od napada oslobodilačkih snaga, izvana ili iznutra, i lakše kontrole stanovništva, gušenja demonstracija, ustanaka ili drugih aktivnosti uperenih protiv okupatora. Oko važnijih vojnih i drugih objekata u gradovima organizovana je kružna odbrana sa fortifikacijskim uređenjem i minsko-eksplozivnim sredstvima, sa jakim stražarskim obezbeđenjem i patrolama. Neki objekti su noću osvetljavani reflektorima ili drugim sredstvima za osvetljavanje. Radi osmatranja krovova kuća, izlaza i ulaza, u sisteme vodovoda i kanalizacija postavljane su posebne osmatračnice.

U policijskim kartotekama registrovana su sva lica, a nad sumnjivim je organizovano praćenje. Sva sredstva veze bila su pod kontrolom policije.

Osim toga, okupator je potkupljivao pojedina lica da izveštavaju o svim sumnjivim aktivnostima pojedinaca ili grupa stanovništva. Tako su Francuzi potkupljivali prosjake, čistače ulica, otpadnike koji su živeli u narodu, pa ih je bilo teško otkriti.

U gradovima su preduzimane česte racije i pretresi i to na najbrutalniji način (tuča, pretnje, hapšenja, pljačke itd.). Sprovedena je stroga kontrola utroška materijalnih sredstava, koja bi mogla poslužiti oslobodilačkim snagama (lekovi, hrana, odeća, oružje i dr.), stanovništvo je zastrašivano raznim merama odmazde (javna vešanja, oduzimanje imovine, paljenje zgrada, bombardovanje iz vazduha i sl.). Kažnjavanje »sumnjivih« građana smrću na licu mesta vršeno je ponekad bez ikakvog razloga. Prilikom pretresa u vreme policijskog časa streljana su sva lica zatečena u poseti bez specijalne dozvole, ili su, u najboljem slučaju, odvođena u logore. U vreme policijskog časa, koji je uglavnom trajao od zalaska do izlaska sunca, svaki prekršaj (kretanje nedozvoljenim ulicama, sastajanje više od tri lica i sl.) kažnjavao je streljanjem bez opomene. Posebno je bio brutalan sistem kolektivnog kažnjavanja naroda u selima i gradskim četvrtima, koji je najčešće prevazilazio cilj odvrćanja od akcija, već se svodio na istrebljenje stanovništva.²

Kao poseban metod borbe protiv neoružanog otpora stanovništva odnosno oružane borbe naoružanih grupa u gradovima, Francuzi su primenjivali infiltraciju svojih ljudi u društveno-političke organizacije pa čak i u rukovodstvo. Ovaj metod im nije davao neke značajnije rezultate, jer je obaveštajno-bezbednosna delatnost FLN na vreme otkrivala ubačene elemente, koje je odmah likvidirala ili pomoću njih preduzimala kontraakciju. Okupator je formirao posebne grupe komandosa koje je ilegalno upućivao u rejone, odnosno gradske četvrti, koji su imali zadatak da otkriju pripreme za akciju gerilskih grupa i na licu mesta preduzmu protivakciju.

Naročitu pažnju okupatorske vlasti su poklanjale propagandno-psihološkim dejstvima. Za to je postojalo posebno rukovodstvo, pod čijom su se komandom nalazile snage i sredstva za psihološka i propagandna dejstva na alžirskom području. Ovim akcijama nastojalo se uticati na mišljenje, osećanja, stavove i ponašanje pojedinaca i grupa.

² Kolektivno kažnjavanje stanovništva čitavih rejona vršeno je odmah po sprovedenoj akciji gradskih gerilskih grupa po gradovima Alžira. Policijsko poterne a ponekad i operative snage su opkoljavale odnosno blokirale mesto, tj. rejon gde je izvršena akcija, hapsili sve odrasle, a zatim preduzimali strahovite pritiske radi otkrivanja mreže organizacije. Ispitivanja su vršili obaveštajni, kontraobaveštajni i policijsko-sudski organi. Od pohapšenih lica, uglavnom odraslih muškaraca i žena, jedan broj je streljan a drugi upućen u logore. U retkim prilikama deo pohapšenih je pušten kućama uz obavezno registrovanje da se javljaju policijskim stanicama. Neka naselja su spaljivana do temelja, a sve stanovništvo streljano ili raseljeno. Upravo, »sumnjivi« meštani su streljani na licu mesta, a ostali odvedeni u logor. Za ubijenog Francuza streljano je deset ili više građana koji su bili sumnjivi, premda za to nisu imali dokaza. Zdravko Pečar: *Alžir do nezavisnosti*, Beograd 1967, str. 425—435.

Oblici borbe i otpora

Stanovništvo okupiranih gradova i drugih naseljenih mesta Alžira (1954—1962), primenjujući raznovrsne oblike borbe i otpora, zadavalo je velike teškoće okupacionim vlastima u realizaciji svojih ciljeva. Oblici borbe i otpora, s obzirom na raznovrsnost, intezitet, međusobnu povezanost i opšti doprinos konačnoj pobjedi oslobodilačkog pokreta ove zemlje, iskustveni su i predstavljaju doprinos teoriji i praksi oslobodilačkih pokreta.

Karakteristični su:

- a) Oružana borba;
- b) Političko-propagandna i psihološka dejstva;
- c) Obaveštajno i vojno-obaveštajna delatnost.

Opšte smernice za sprovođenje ovih, kao i drugih aktivnosti, dolazile su od najvišeg rukovodstva pokreta, a konkretnije planiranje i rukovođenje vršili su komiteti gradova i naseljenih mesta. Za komitete su bile vezane razne društveno-političke organizacije i pojedinci, odgovorni za određene aktivnosti u gradu ili gradskoj četvrti. Komiteti su pored vojne imali političku, ekonomsku, socijalnu, kulturnu i druge funkcije. U alžirskim gradovima glavni organizator bio je komitet, za koga je vezana teritorijalna komponenta tajnih naoružanih grupa. On koordinira aktivnosti društveno-političkih organizacija i preko raznih punktova utiče na sprovođenje planiranih aktivnosti. Težište je bilo na političkoj ili oružanoj borbi, zavisno od etape razvoja NOR-a i konkretnih uslova u pojedinim regionima.

a) *Oružana borba (snage, sredstva i elementi rukovođenja)*

Oružanu borbu u okupiranim gradovima i drugim naseljenim mestima vodile su stalne i privremene naoružane grupe koje su imale tajne baze u tim mestima, ili su ubacivane spolja iz sastava operativnih jedinica. To su bile grupe komandosa i Fideina.³

Komandosi su predstavljali najelitniji deo Narodnooslobodilačke vojske Alžira (ALN). U njihove redove su birani najbolji vojnici iz operativnih jedinica, koji su imali, pored vojničkih vrlina, i ratnička iskustva. U početnoj fazi ustanka gotovo sve ustaničke jedinice su, u neku ruku, bile komandosi (dejstvovala su u manjim grupama, primenjujući gerilsko-partizanski način dejstva). Usitnje-

³ U izvorima se mogu sresti različiti nazivi za naoružane grupe civila, koje su dejstvovala uglavnom u gradovima. Autori ih nazivaju: »Fidajini« ili »fideini«, zatim »fidaini« ili »Fedajini«. Isto, str. 812, 819.

ne gerilske grupe vremenom su prerastale u veće jedinice do bataljona. Međutim, i dalje su najčešće dejstvovale po grupama.⁴

Prema odlukama Kongresa FLN od 20. avgusta 1956. god. Alžir je podeljen na 6 vilaja, svaka vilaja na zone, zona na rejone, a rejoni na sektore. Ovom podelom na teritorijalne strukture i formiranjem odgovarajućih komandi i jedinica (u jednoj vilaji ponekad je bilo 10 do 15 bataljona), kao i prelaskom čitavih jedinica »Alžirskih strelaca« (francuske jedinice formirane od domorodaca, sa francuskim komandnim kadrom) na stranu ustanika, ALN je mogla preći sa tipično gerilskog na savremeni partizanski način ratovanja. Tada se javila potreba da svaka od pomenutih teritorijalnih struktura formira po jednu jedinicu komandosa, koje će dejstvovati u pozadini neprijatelja u gradovima ili van njih, sa dužim ili kraćim zadržavanjem u rejonima dejstva. Grupe komandosa nisu imale standardnu formaciju, iako su im brojna stanja u toku izvođenja akcija u proseku iznosila 4—6 ljudi. U nekim prilikama grupe su bile brojnije. Npr. grupa komandosa, koja je u februaru 1957. god. upala u grad Suk Rasu i napala nekoliko objekata — brojala je 50 ljudi. U oblasti grada Alžira dejstvovalo je nekoliko grupa komandosa, a neke od njih su imale tajno prebivalište u gradu. U manje gradove komandosi su uglavnom upadali, izvodili akcije, a zatim se povlačili u prebivališta van gradova.

Prema tome, rukovođenje i komandovanje grupama komandosa obavljale su operativne komande ALN, a u gradu Alžiru i komitet.

Komandosi su bili naoružani lakim automatskim naoružanjem i eksplozivnim sredstvima, koja su uglavnom pripremana u tajnim radionicama u gradu.

Komandosi su, pred izvršenje zadatka, izvodili vrlo intenzivnu obuku za izvršenje najsloženijih zadataka diverzija, prepada, atentata i dr.

Fideini su posebne i specifične naoružane grupe civila, čiji su pripadnici živeli javno ili tajno u gradovima, a s vremena na vreme su okupljali i izvodili akcije. Prema načinu izvršenja zadatka one se ne razlikuju od komandosa. Pripadnici ovih grupa su dobrovoljci, visoke političke svesti i uvek spremni za izvršenje najdelikatnijih zadataka, bez obzira na posledice. Organizacijom i rukovođenjem

⁴ Od početka ustanka (1. novembra 1954) kada su stupile u akciju manje grupe gerilaca, u procesu rata FLN i nadalje veliku pažnju posvećuje izgradnji i borbenim akcijama vojnih formacija manjeg sastava... »čiji je glavni stratejski imperativ, pre svega, bila organizacija naroda i širenje patriotskih načela...«. Isto, str. 351.

ovih naoružanih grupa bavile su se posebne tajne ćelije FLN-a; bile su organizovane prema veličini i značaju grada. U manjim mestima sa dve do tri ćelije rukovodio je jedan čovek. U većim gradovima, i u gradu Alžiru, svakom većom grupom jedne ćelije rukovodio je poseban čovek, koji je bio odgovoran za njihovu organizaciju i akcije.

U svakoj ćeliji bilo je 4—6 ljudi. Zadatak i uputstvo za akciju ćelije su dobijale od komandi ALN i komiteta, odnosno lica koja su bila odgovorna za borbena dejstva fideina. Lice odgovorno za ćeliju imalo je vezu sa komitetom, odnosno licem odgovornim za delatnost fideina na teritoriji grada, kvarta ili grupe ćelija. Efikasnost ove borbene organizacije počivala je na principu najveće tajnosti. Nijedna ćelija nije znala šta radi druga, a često su pripadnici pojedinih ćelija verovali da samo oni dejstvuju na sektoru (rejonu, mestu). Rukovodilac ćelije, uglavnom, bio je i komandir grupe fideina pri izvršavanju zadataka (za svaki zadatak iz ćelije je birano onoliko ljudi koliko je bilo potrebno). Izbor ljudstva vršio je starešina ćelije odnosno grupe, ali tako da se borci međusobno ne poznaju. Uglavnom ih je samo on mogao aktivirati. Poneki put u izboru ljudstva (grupe) učestvovali su i borci (npr. komandir bira jednog fideina, ovaj bira dvojicu, a zatim jedan od te dvojice još dvojicu i sl.). Sastav i jačina grupe morali su da budu takvi da obezbeđuju izvršenje zadatka.

Uporedo sa oružanim i političkim akcijama u zemlji sledi i široko organizovanje i povezivanje svih Alžiraca u metropoli — posebno u periodu od 1958. god. do kraja rata.⁵

Rukovodstvo FLN je preko svojih predstavnika uspeło da organizuje i razvije političko-propagandne i vojne akcije u Francuskoj, gde je živelo preko 300.000 Alžiraca. Komandosi su u gradovima metropole izveli stotine diverzija i atentata, što je uzdrimalo javno mnjenje Francuske do te mere da su mnogi Francuzi javno priznavali pravo alžirskom narodu na samostalnost i pružali pomoć (u akciju se uključila i crkva) organizacijama FLN.

⁵ Radi uspešnog povezivanja i organizovanja alžirskog stanovništva u Francuskoj, ona je podeljena na 6 vilaja. Prva vilaja (grad Pariz) imala je 30.000 organizovanih pripadnika FLN, a okolina Pariza (druga vilaja) oko 40.000 ljudi. Organizacije FLN u metropoli su pored vojnih i političkih akcija uspele da prikupe značajna sredstva za potrebe revolucije. Prema podacima koje je izneo De Gol (23. oktobra 1958. god.) do tog vremena je na teritoriji metropole ubijeno 75 Francuza i 1.717 muslimana u »međusobnim obračunima«. (Isto, str. 435 i 763).

Rukovodstvo FLN bilo je opredeljeno za koncepciju dugotrajnog rata u kome će raznovrsne borbene akcije, uz široko razvijenu političko-propagandnu i psihološku borbu stanovništva u zemlji i inostranstvu postići konačni cilj — nezavisnost Alžira. U takvoj koncepciji *veće i manje grupe* naoružanih ljudi bile su osnovna udarna snaga FLN i ALN, koje su u toku osmogodišnjeg oslobodilačkog rata izvele hiljade borbenih akcija, uglavnom na načelima i principima partizanskog ratovanja i gerile. Naoružane grupe u okupiranim gradovima su metodom prepada, zasede, diverzija, atentata, i dr. ne samo nanosile neprijatelju i kolaboracionistima gubitke, već su uticale na motivisanost gradskog stanovništva u širenju političke i oružane borbe i masovnom prihvatanju programa FLN. Sem dela stanovništva iz nekoliko gradova, gradsko stanovništvo je prihvatilo oružanu i političku borbu kao jedinu alternativu do pobede. Objekti napada komandosa i fideina su bili razni, međutim, birani su oni koji su dovodili do uništenja ljudskog i materijalno-tehničkog potencijala neprijatelja, a sa druge strane, do jačanja morala i podizanja borbenog raspoloženja narodnih masa. Najčešći zadaci komandosa bili su: napad na policijske stanice, skladišta municije i goriva, kasarne, aerodrome, komandna mesta, fabrike, važnije ustanove i druge objekte od interesa za neprijatelja.

Masovnije aktivnosti komandosa i fideina počinju 1956. god. kada su francuske kolonijalne snage izvršile masovni pokolj stanovništva bombardovanjem sela i strahovitim represalijama nad zarobljenicima. Pošto je do tada težište oružane borbe bilo van gradskih naselja, alžirsko rukovodstvo se odlučuje da organizuje intenzivniji oružani otpor u okupiranim naseljenim mestima.⁶ Upravo, tada se masovnije aktiviraju gradske naoružane grupe fideina i istovremeno češće ubacuju komandosi u okupirana naseljena mesta. Ove grupe otpočinju tada brojne diverzije, prepade i atentate, što je značilo odgovor Francuzima, koji su vršili masovni teror u selima. Pri organizaciji i izvođenju tih akcija komandosi i fideini su se pridržavali sledećih načela: dobro poznavati objekte napada; odabrati adekvatno ljudstvo i sredstva; ostvariti iznenađenje po mestu, vremenu i načinu izvršenja zadatka; potpuna tajnost izvršenja zadatka; bla-

⁶ »... od 1956. god. u akciju je ušla jedna druga armija, ona bez uniformi, organizovana u gradskim centrima, sa zadatkom da napada policijske i žandarmerijske stanice, pali javne zgrade, ubija izdajnike i policijske agente. Uvođenje u akciju ove armije bilo je potrebno zbog »pacifikacije« koju je izvršila francuska vojska sa svojih 700.000 vojnika...« (Isto, str. 17).

govremeno i sigurno sklanjanje po izvršenom zadatku.⁷ Dobro organizovanom obaveštajnom i vojno-obaveštajnom službom komande ALN i rukovodstva FLN u gradovima su na vreme prikupljali podatke o protivniku i mogli su da biraju vreme, mesto i način napada, kao i snage koje će izvršiti zadatak. Dejstva su najčešće izvođena noću i pod nepovoljnim vremenskim prilikama. Komandosi i fideini su vrlo često vršili kidnapovanje i atentate. Prema nekim podacima, u toku rata su izvršili 9.377 atentata, u kojima su likvidirani mnogi saradnici okupatorske vlasti, organi kolonijalne vlasti, oficiri—Francuzi i dr. lica, koja su predstavljala opasnost za revoluciju.

»Prema francuskim podacima, samo u toku 14 meseci 1956/1957. god. u vreme tzv. Bitke za Alžir komandosi i fideini su izvršili 751 atentat u kojima je ubijeno 314, a ranjeno 917 Evropljana Alžira...⁸ Po izvršenom atentatu, najčešće, leševi su izlagani na vidno mesto, tako da ih vidi što veći broj francuskih vojnika i francuskih građana (kolona). Lica, na spisku za likvidaciju, prethodno bi bila praćena od strane pripadnika FLN, a zatim po izboru najpogodnijeg mesta, vremena i sredstva — pristupilo se atentatu. Neki atentati su izvršeni iz snajperske puške, sa odstojanja (sa krova ili kroz prozor), što je olakšavalo atentatoru da se skloni. Interesantno je istaći da su se ćelije FLN borile za svakog Alžirca da ga odvrte od saradnje sa okupatorom. Kad bi bio otkriven neki alžirski izdajnik, ćelija bi mu poslala pismo u kome mu objašnjava situaciju i ukazuje na njegove greške prema narodu i istovremeno upućuje poziv da ih što pre ispravi. Ako bi on to odbio, ćelija je odlučivala šta da radi — da li da ga i dalje ubeđuje ili da ga likvidira. Ukoliko se odluči na ovo poslednje, ćelija određuje lice i način izvršenja kazne. Grupe komandosa i fideina iznenadnim i čestim akcijama unosile su nemir, nespokoјstvo i nesigurnost u neprijateljske redove, uključujući i evropske naseljenike.⁹

Francuzi su retko kada dolazili do zarobljenika — pripadnika naoružanih grupa ili otkrivanja ćelija, jer je tajnost rada i veština izvođenja zadataka bila neuhvatljiva za tadašnje francuske metode

⁷ Grupa od 12 komandosa 1956. iznenada u toku jedne noći upada u grad Suk Rasu, napada nekoliko objekata, kojom prilikom je ubijeno 59, a ranjeno 60 neprijateljskih lica, a zatim se povlači bez gubitaka. (Isto, str. 376.)

⁸ (Isto), str. 377.

⁹ Od kraja 1956. god. pa do kraja rata akcije komandosa su zaista toliko unosile nemir i nesigurnost kod protivnika da ni jedan istaknutiji predstavnik francuske vojske i administracije nije smeo ići bez pratnje. Usled straha evropsko stanovništvo se zatvaralo u kuće »... samo u jednom danu u raznim crkva-ma grada Alžira eksplodiralo je 29 bombi, nisu bili pošteđeni ni najveći hoteli, kafane, restorani, itd.« (Isto, str. 376.)

otkrivanja. Ukoliko su ponekad uspeli da u nekom kvartu grada, pa čak i u Kazbi, privremeno razbiju mrežu organizacija FLN-a, one su se brzo obnavljale i rađale nove, što je bio rezultat opšteg porasta političke svesti gradskog stanovništva. Odmah zatim, stvarale su se nove i masovnije ćelije fideina i grupe komandosa, zapravo naoružane grupe nenaoružanog, ali vojnički angažovanog, gradskog stanovništva. Najznačajnije je bilo to što je narod štitio i čuvao svoje naoružane grupe i regrutovao borce u njihove redove. Ukoliko bi neki pripadnik grupe bio kompromitovan, odmah su preduzimane mere da se uputi u jedinice ALN-a van grada. Postavljeni zadaci morali su biti izvršeni bez pogovora. Disciplina i jednih i drugih grupa bila je na visokom nivou.

b) Političko-propagandna i psihološka dejstva

Komiteti i društveno-političke organizacije imali su vrlo složen zadatak da u uslovima veoma razvijene neprijateljske propagande i proгона vode političko propagandnu borbu na pridobijanje masa, raskrinkavaju neprijateljsku propagandu, deluju razorno na moral neprijateljske vojske i odvrate pojedince od kolaboracije itd.

Programi političko-propagandnog rada FLN Alžira postavili su u gradovima ove probleme u težište napora i kao ključno pitanje u radu na organizovanju narodnooslobodilačke borbe. U stvari, politička borba kao i oružana, zasnivana je na samom karakteru strategijske koncepcije alžirske oslobodilačke borbe. Bitne odlike političko-propagandnog i vaspitnog rada FLN leži u tome što je taj rad bio masovan, kako po prostoru gde se razvijao, tako i po brojnosti nosilaca.

U gradovima pod rukovodstvom komiteta, postojali su organi za političko-propagandni rad. Komiteti su imali organizovane akcije sa timovima i grupama za razne oblike političko-propagandne aktivnosti u narodu i u oružanim snagama protivnika. Preko ovih organa i široke mreže njihovih »pipaka« provodio se političko-propagandni i agitacioni rad u masama i među neprijateljskim vojnicima. Nosioci propagande u Alžiru bili su timovi i ćelije, koji su organizovani po kvartovima u većem gradu i po drugim naseljima. Zadatak organa propagande je bio da pridobiju za FLN neopredeljene građane, odrede »Alžirskih strelaca« i drugih vojnih formacija alžirske nacionalne pripadnosti. U tome su naročitog uspeha imali 1956. god. kada su mnogi odredi »Alžirskih strelaca« prešli na stranu FLN odnosno ALN, pošto su prethodno poubijali francuske oficire — komandni kadar jedinice.

Jedan od najvažnijih zadataka široko razgranatih mreža tajnih organizacija i aktivista FLN bio je širenje uporišta Fronta, kako u širokim narodnim masama tako i u redovima protivnika (francuske jedinice alžirske pripadnosti).

Važan zadatak komiteta u gradovima je bio da vode borbu protiv neprijateljske propagande koja je bila razvijena u Alžiru. Raznim merama i informacijama nastojalo se »imunizirati« narod od neprijateljske propagande. Rukovodstvo FLN je razradilo poseban program kako da se pridobiju pojedine porodice koje su tradicionalno bile vezane za francusku administraciju. Uspeh je bio potpun.

Čelije FLN su, npr., zaduživale pojedine partizanske porodice da razgovaraju i ubeđuju svoje poznanike koji se kolebaju u opredeljenju, pa čak i sa porodicama čiji su se članovi otvoreno stavili u službu okupatora. To je bila posebna vrsta političkog i društvenog rada aktivista FLN, bez obzira na godine starosti.

U poslednjim godinama rata u Alžiru gradsko stanovništvo je svojim aktivnostima uključujući i vojne, izvršilo odlučan pritisak na kolonijalne vlasti radi obnavljanja Evijanskih pregovora, što je u februaru 1962. god. urodilo parafiranjem osnovnih dokumenata, a zatim 18. marta i potpisivanjem, što je značilo pobedu alžirske revolucije. U stvari, posle neuspeha Evijanskih pregovora sredinom 1961. god. zbog francuskih mahinacija oko Sahare, gradsko stanovništvo je masovnim štrajkovima, sabotажama, diverzijama i direktnim sukobom s vojskom predstavljalo oružanu silu.¹⁰

U drugoj polovini 1961. god. i početkom 1962. god. u sukobima narodnih masa sa francuskom vojskom palo je stotine žrtava, ali je ipak nastavljen masovni pokret sve dok Francuska nije priznala nezavisnost Alžira.

Nenaoružani narod je konačno »izdržao« i pritisak desničarskih terorističkih vojnih organizacija OAS-a, zagovornika francuske vojne pobeде u Alžiru, da bi na izborima, u septembru 1962. god., sa 95% glasova od izašliх birača, dokazao svoju privrženost alžirskoj nezavisnosti. U stvari, poslednju bitku u Alžiru vodio je nenaoružani narod u gradovima. Demonstracije, štrajkovi i druge akcije nenaoružanog naroda identifikovane su sa ALN i FLN, čak i tamo gde naoružane grupe nisu postojale.

¹⁰ Bogdan Oreščanin: »Vojni aspekti borbe, nacionalna nezavisnost i socijalizam«, *Vojno delo*, 1962. god.

c) *Obaveštajna i vojno-obaveštajna delatnost*

Za sve vreme rata u gradovima Alžira oslobodilački pokret je imao razvijenu obaveštajnu i vojno-obaveštajnu mrežu, čiji je glavni zadatak bio da prikuplja podatke o neprijatelju, da ih blagovremeno određenim kanalima dostavi zainteresovanim komandama i organima, i da kontraobaveštajnim akcijama sprečava infiltraciju neprijateljskih elemenata u svoje redove. Pored specijalnih obaveštajno-izviđačkih organa, stanovništvo gradova je bilo pravi izvor prikupljanja i dostavljanja podataka. Široka mreža pripadnika i simpatizera FLN je budno pratila i registrovala sve pokrete i aktivnosti protivnika. Uspeh obaveštajno-izviđačke i bezbednosne službe proizilazi iz opštenarodnog karaktera rata i dobro postavljene koncepcije obaveštajne delatnosti, koja je oslonjena na široku podršku građana.

Obaveštajna i vojno-obaveštajna služba u gradovima Alžira je imala dva osnovna zadatka:

1. — da prikuplja i dostavlja podatke od interesa za ALN (za operativne jedinice) i rukovodstvo FLN u gradu — kvartu;
2. — da obavlja funkcije kontraobaveštajne službe.

Iz nekih izvora je vidljivo da je obaveštajna služba FLN imala veću ulogu nego što su zadaci u vezi sa obaveštajnom i kontraobaveštajnom delatnošću. Zapravo, ona je određivala i objekte napada grupama komandosa i fideina. Obaveštajna mreža punktova je bila postavljena na širokoj osnovi. Ona je pored ćelija imala svoje punktove ili agente u policijsko-žandarmerijskim ustanovama, vojnim i civilnim ustanovama itd. Vrlo značajnu ulogu u dostavljanju podataka su imali Alžirci na službi u francuskoj armiji. U nekim gradovima su bile organizovane i ženske obaveštajne mreže. Zadatak obaveštajne službe je bio da osmatra i prati neprijatelja (kasarne, baze, kretanje jedinica, pripreme za racije, rad administrativne službe itd.) i da prikupljene podatke odmah dostavi zainteresovanim komandama — organima. Zadužena lica za obaveštajni rad su tajno uvodila svoje članove kao propagandiste u značajna preduzeća radi sabotiranja privrede i za obaveštajni rad. Veoma značajni punktovi su organizovani na železnici, od kojih su prikupljeni podaci o kretanju vozova sa oružjem i vojskom.

Kontraobaveštajna delatnost Alžira je uspela da otkrije najveći broj informatora i dostavljača, koje su Francuzi potkupili. Otkriveni notorni izdajnici su likvidirani, a ostali su ili primorani da rade za FLN ili su odustali od saradnje sa okupatorom. Struktura

obaveštajne službe u gradu načelno je bila ovakva: pri komitetu grada (kvarta) nalazio se obaveštajno-izviđački organ za koga su vezane obaveštajne mreže ili deo obaveštajnih mreža; mrežu je sačinjavalo nekoliko punktova, koji se međusobno nisu poznavali. U sastavu komiteta, odnosno obaveštajno-izviđačkih organa, radili su i kontraobaveštajni organi. Podaci su se slivali najpre u punktove — ćelije direktno do obaveštajaca, a zatim su odgovarajućim kanalima dostavljani rukovodstvu kvarta odnosno komiteta. Na sektoru delatnosti jednog punkta nije se smelo desiti da protivnik vrši bilo kakvu aktivnost, a da se to na vreme ne osmotri i o tome ne pošalju podaci.

Punktovi odnosno ćelije su imali svoje »pipke« za izviđanja oko vojnih objekata, baza, kasarni, logora, luka, aerodroma itd. O svakom pokretu neprijatelja, naročito o izlasku kopnenih snaga, prenošeni su podaci do operativnih komandi. U obaveštajno-izviđačkoj delatnosti, pored posebnih obaveštajno-izviđačkih organa, na planu tajnosti, obaveštavanja itd., široko su angažovani stanovnici, jer je na okupiranim teritorijama podrška stanovništva bila nužna i veoma važna u sprovođenju obaveštajno-izviđačke aktivnosti. Stanovništvo je bilo u stanju da neposredno prati neprijatelja i daje masu korisnih podataka. Prema tome, osnovni izvor prikupljanja podataka u Alžiru su stanovnici — aktivisti, pa čak i oni koji nisu bili uključeni u organizacije FLN.

Pored ovih pitanja stanovništvo okupiranih gradova je dalo doprinos i u drugim sferama borbe i otpora. Posebno su bile značajne akcije na planu prikupljanja materijalnih sredstava. Stanovništvo je sabiralo materijal od interesa za narodnooslobodilačku vojsku i preko odgovarajućih punktova odašiljalo je na front, odnosno u jedinice van gradova. Velika pažnja je posvećena prikupljanju sanitetskog materijala, lekova, novca, naoružanja, municije, opreme i dr. U gradovima Alžira ilegalno je pripreman i razni eksplozivni materijal. Delovi minsko-eksplozivnih sredstava i bombi su pripremani u raznim radionicama, a zatim su sastavljena sredstva upućivana diverzantskim grupama.

U Alžiru su stvarana razna udruženja: trgovaca, zanatlija i proizvođača koji su, pored ostalog, imali zadatak da prikupljaju i dostavljaju komitetima FLN novac i druga sredstva.

Pukovnik
VOJISLAV SUBOTIĆ